

Parlement en Wetenschap

Factsheet WIENS OPEN STRATEGISCHE AUTONOMIE? VERSCHILLENDE PERSPECTIEVEN IN EU- LIDSTATEN

Deze factsheet is tot stand gekomen in het kader van de samenwerking van de Tweede Kamer met De Jonge Akademie, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU), de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), TNO en de Vereniging Universiteiten van Nederland (UNL).

2 november 2022

Dr. Paul van Hooft (The Hague Center for Strategic Studies), prof. dr. Wolfgang Wagner (Vrije Universiteit Amsterdam)

Inleiding

Er is binnen de Europese Unie (EU) sinds 2017 veel aandacht voor de term '(open) strategische autonomie'. Hieraan liggen meerdere oorzaken ten grondslag, waaronder het besef van de afhankelijkheid van Russische energie en van Chinese merken,¹ maar ook de onzekerheid over de toekomstige rol van de Verenigde Staten in Europa, gezien de Amerikaanse draai naar de Indo-Pacific en de binnenlandse polarisatie in de VS.² Zowel de 2016 *Global Strategy* als de 2021 *Trade Policy Review* van de EU noemen daarom (open) strategische autonomie als doelstelling voor Europees beleid.³ Wat precies begrepen moet worden onder 'strategische autonomie' blijft echter onduidelijk. Zowel voor- als tegenstanders benadrukken verschillende aspecten, waardoor het moeilijk blijkt binnen Europa overeenstemming te vinden. Het is onduidelijk of de nadruk bij autonomie ligt op veiligheid, economie of energie; welke regionale focus autonomie moet krijgen; wat zij betekent voor de relatie met de NAVO en de Verenigde Staten; hoeveel macht naar de Europese Unie gaat, en zo verder. Er is sprake van een 'strategische kakofonie' in Europa.⁴ Het is nog niet duidelijk of en in welke mate de Russische invasie van Oekraïne daar verandering in heeft gebracht. In deze studie hebben we daarom de invulling van de term '(open) strategische autonomie' in zes sleutelidstaten van de EU onderzocht, op basis van literatuuronderzoek en semigestructureerde interviews.

¹ 'EU Ambassadors Annual Conference 2022: Opening Speech by High Representative Josep Borrell | EEAS Website', accessed 24 October 2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ambassadors-annual-conference-2022-opening-speech-high-representative-josep-borrell_en.

² Paul Van Hooft and Linde Desmaele, 'Factsheet Westerse Aanwezigheid in de Asia-Pacific', Text (Den Haag, Nederland: Vaste Commissie Buitenlandse Zaken Tweede Kamer, 24 October 2022), <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail>; Paul Van Hooft, 'Land Rush: American Grand Strategy, NATO Enlargement, and European Fragmentation', *International Politics* 57 (2020): 530–53; Paul Van Hooft, 'The United States May Be Willing, but No Longer Always Able: The Need for Transatlantic Burden Sharing in the Pacific Century', in *The Future of European Strategy in a Changing Geopolitical Environment: Challenges and Prospects*, ed. Michiel Foulon and Jack Thompson (The Hague, Netherlands: The Hague Centre for Strategic Studies, 2021).

³ Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, Brussels 2016. Trade Policy Review - An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy, Brussels, 18.2.2021 (COM(2021) 66 final).

⁴ Olivier De France and Nick Witney, *Europe's Strategic Cacophony* (European Council on Foreign Relations London, 2013).

Conclusies

De bevindingen van het literatuuronderzoek en de interviews (zie sub 'Methodiek' en 'Gesprekken') zijn als volgt samen te vatten:

- Er bestaan grote verschillen tussen de Europese lidstaten met betrekking tot (open) strategische autonomie.
- Zo heeft strategische autonomie op defensie-industrieel gebied voor Frankrijk hogere prioriteit dan voor Italië, waar men meer is gericht op migratievraagstukken. Beide zien de waarde van de mogelijkheid voor Europa om meer zelfstandige militaire operaties uit te voeren in de Middellandse Zee en Noord-Afrika. Polen is zeer sceptisch over strategische autonomie op het gebied van defensie, maar ziet wel de waarde in van meer soevereiniteit op het gebied van energie.
- Dit onderstreept dat de nadruk op veiligheid, economie, dan wel energie als prioriteit voor strategische autonomie afhankelijk is van de specifieke problemen waar de staat mee te maken heeft. De bijlagen geven een paar voorbeelden die laten zien hoe deze verschillen terug te zien zijn in beleid en afhankelijkheden.
- Deze verschillen tussen de Europese lidstaten zijn niet nieuw, de meeste bestaan al decennialang. Op korte termijn zijn veranderingen beperkt en afhankelijk van de deelterreinen. Verschillende schokken – zoals de unilaterale inzet van de Trump-regering, de verstoring van de waardeketens vanuit Azië, de kwetsbaarheid voor het Russische energiewapen – lopenijd uiteen wat betreft hun effect in de verschillende lidstaten.
- De verschillen tussen de Europese lidstaten hangen samen met specifieke dreigingen en historische ervaringen (bijvoorbeeld met Russische agressie in Finland en Polen, of met verlatting tijdens de Tweede Wereldoorlog in Frankrijk) die binnen deze landen vaak breed gedeeld worden, onafhankelijk van de politieke stroming.
- Ambities voor open strategische autonomie worden ook belemmerd door zorgen van lidstaten over hun relatieve positie vis-à-vis andere lidstaten binnen de EU, bijvoorbeeld Italië vs. Frankrijk of Polen vs. Duitsland.
- Met name op het gebied van veiligheid en defensie bestaan grote verschillen tussen de West-Europese en de postcommunistische Centraal- en Oost-Europese lidstaten, vooral waar het gaat om de dreiging van Rusland. Op basis daarvan worden het belang van de NAVO en de rol van de Verenigde Staten daarin anders beschouwd.
- Zo is voor Frankrijk strategische autonomie een verzekering voor het geval de VS zou vertrekken uit Europa; voor Polen zou autonomie de band met de VS juist ondermijnen. Toch is ondanks die verschillen voor zowel Frankrijk als Polen in het algemeen defensie een prioriteit (zie de bijlage).
- Deze verschillen binnen Europa tussen oost en west zijn alleen maar versterkt na de tweede Russische invasie van Oekraïne in 2022, waarbij de NAVO door de oostelijke lidstaten nog meer omarmd wordt dan daarvoor terwijl Duitsland, en in mindere mate Frankrijk, als onbetrouwbaar worden gezien.
- Maar er is wel meer consensus binnen Europa over het belang van Europese strategische autonomie op het gebied van economie – vooral de waardeketens – en energie, na de ontwikkelingen in Rusland en China waar heel Europa in aanzienlijke mate mee te maken heeft gehad.
- Mocht Nederland meer willen inzetten op strategische autonomie, moet rekening worden gehouden met nationale prioriteiten en gevoeligheden binnen lidstaten, en moeten coalities worden gebouwd op de deelterreinen waar wel consensus bestaat.

Methodiek

In het kader van deze studie was het niet mogelijk om te onderzoeken hoe alle 27 lidstaten van de EU de term '(open) strategische autonomie' invullen. We hebben daarom, samen met de Vaste Commissie voor Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamer, een selectie gemaakt van zes EU-leden die een dwarsdoorsnede van verschillende strategische culturen en belangen vertegenwoordigen. De drie grootste en dus invloedrijkste EU-lidstaten – Duitsland, Frankrijk en Italië – zijn onderdeel van de studie. Hoewel alle drie West-Europese staten zijn, hebben Frankrijk en Italië een oriëntatie op het Zuiden en de Middellandse Zee, terwijl Duitsland meer op Oost-Europa is gericht. Verder hebben we twee Centraal- en Oost-Europese landen onderzocht: Polen en Tsjechië. Al deze landen zijn ook NAVO-lid. Tot slot hebben we een Noordelijke EU-lidstaat – Finland – toegevoegd, waarschijnlijk binnenkort ook een NAVO-lidstaat.

De zes onderzochte landen zijn daarmee representatief voor de belangrijkste groepen binnen de Europese Unie: de oorspronkelijke lidstaten in West-Europa en de nieuwe leden in Centraal- en Oost-Europa die na de Koude Oorlog lid zijn geworden; zowel in de buurt van Rusland en Oekraïne als in de buurt van de Middellandse Zee en Noord-Afrika. Ten slotte verschillen de zes landen wat betreft defensie-uitgaven, energiemix, en afhankelijkheid van buitenlandse handel (zie de bijlagen voor een korte schets). Om voor ieder land alle relevante ontwikkelingen en facetten in beeld te krijgen kozen we voor *semigestructureerde expertinterviews*. We hebben in één-op-ééninterviews een serie vragen gesteld aan deskundigen, werkzaam bij universiteiten en denktanks. Deze vragen lieten voldoende ruimte om de bijzonderheden van de landen in kaart te brengen, maar waren tegelijkertijd gericht op de grote thema's: de motieven om autonomie een wenselijke ontwikkeling te vinden; de gevoelige punten in de relatie met de NAVO en de Verenigde Staten; de binnenlandse politieke verschillen in de lidstaten en nog een aantal andere aspecten. Wij hebben de vragen toegevoegd als bijlage. De geïnterviewden hebben een *informed consent form* ondertekend. De interviews zijn online gevoerd.

Sleutellanden

Frankrijk

Frankrijk is een sterke voorstander van Europese strategische autonomie,⁵ en ziet het als zijn historische rol de autonomie van Europa te versterken. Tegelijkertijd ontkennen de Franse regeringen niet dat Europese veiligheid afhankelijk is van de Verenigde Staten en dat de NAVO de centrale organisatie is voor collectieve verdediging.⁶ De drang naar autonomie in Frankrijk is niet gericht tegen de VS, maar is een verzekering voor het

⁵ 'Déclaration de M. Bruno Le Maire, ministre de l'économie, des finances et de la relance, sur la politique industrielle et l'autonomie stratégique de l'Union européenne, à Paris le 13 janvier 2022.', [vie-publique.fr](https://www.vie-publique.fr/discours/283299-bruno-le-maire-13012022-politique-industrielle), accessed 31 August 2022, <https://www.vie-publique.fr/discours/283299-bruno-le-maire-13012022-politique-industrielle>; 'Déclaration de Mme Agnès Pannier-Runacher, ministre de l'Industrie, sur la politique industrielle et l'autonomie stratégique de l'Union européenne, à Paris le 13 janvier 2022.', [vie-publique.fr](https://www.vie-publique.fr/discours/283300-agnes-pannier-runacher-13012022-politique-industrielle), accessed 31 August 2022, <https://www.vie-publique.fr/discours/283300-agnes-pannier-runacher-13012022-politique-industrielle>.

⁶ Ook in het Franse perspectief leek de oorlog in Oekraïne te onderstrepen dat de Amerikanen nodig waren voor collectieve verdediging. De oorlog in Oekraïne was een schok voor de Franse regering die ook niet verwacht had dat Rusland daadwerkelijk Oekraïne zou aanvallen. Echter wel het geloof dat Europa uiteindelijk met een zwak en boos Rusland zal moeten leren leven, hoewel het niet als zodanig werd gezien in de rest van Europa. Maar tegelijkertijd besefte Frankrijk dat alleen de Verenigde Staten het militair materiaal had om Oekraïne te steunen.

geval de VS zich terugtrekt uit Europa. Dit laatste wordt gezien als een reële mogelijkheid, gezien de Amerikaanse verschuiving van de aandacht naar de Indo-Pacific en de turbulentie in de Amerikaanse binnenlandse politiek.⁷

De nadruk ligt in de Franse definitie van autonomie vooral op veiligheid, en specifiek op defensie. Frankrijk was niet alleen een sturende kracht binnen de EU op dit gebied – getuige de aanzet met het Verenigd Koninkrijk in 1998 tot het Europese Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB), wat later het Gemeenschappelijk Buitenlandse en Veiligheidsbeleid (GBVB) werd – maar President Macron initieerde ook het Europese Interventie Initiatief (EI2) tijdens een toespraak bij de Sorbonne in 2017.⁸ Frankrijk ziet 'Europees' niet beperkt tot de EU – vandaar de inclusie van het Verenigd Koninkrijk in de EI2. Voor Frankrijk is autonomie op veiligheidsgebied zowel het vermogen om autonoom militaire operaties uit te voeren (zie het EI2), als het stimuleren van Europese defensie-industrie en haar eigen onderzoek en ontwikkeling (vandaar de steun voor het Europees Defensie Fonds (EDF) en de Permanent Gestructureerde Samenwerking (PESCO)).⁹

Voor Frankrijk is grotere autonomie voor Europa ook een manier om meer nationale autonomie voor Frankrijk zelf te verzekeren. Deze traditie gaat terug tot het begin van de Koude Oorlog, en in het bijzonder het presidentschap van Charles de Gaulle. In deze optiek versterkt strategische autonomie voor Europa ook de individuele handelingsruimte van afzonderlijke Europese landen. Maar Franse beleidsmakers zijn momenteel ook gedesillusioneerd over Frankrijks vermogen dit te stimuleren bij andere Europeanen, en minder hoopvol dan ze waren tijdens Macrons toespraak in 2017. Dit is niet de eerste keer dat Frankrijk gedesillusioneerd is over Europese autonome operaties – de Duitse onwil om risico's te nemen tijdens de Artemis-EU-missie in Congo in 2003 liet Frankrijk al twijfelen aan het EVDB. Vanaf 2010 opereert Frankrijk daarom al vaker zelfstandig, bilateraal, of minilateraal met coalities van bereidwillige landen. In reactie op het Europese onbegrip van autonomie plaatst Macron tijdens zijn tweede ambtstermijn daarom 'soevereiniteit' boven 'autonomie'.¹⁰ Hierbij ligt de nadruk eerder op de economische en technologische dimensie.¹¹ De Franse desillusie wordt gevoed door de Europese – vooral Duitse – beweging terug naar de VS en de trans-Atlantische band na de verkiezing van Biden. Er was meer belangstelling bij andere EU-lidstaten voor de Franse visie tijdens de Trump-periode. Hoewel de Frans-Duitse as in de EU traditioneel wordt benadrukt,¹² is het duidelijk dat deze onder druk staat. Frankrijk verkent daarom ook andere partners om mee samen te werken.

⁷ 'Le résultat des élections américaines : un « Game changer » pour la défense européenne ? Sur la forme certainement sur le fond c'est beaucoup moins évident.', CEPS (blog), accessed 7 September 2022, <https://ceps-oring.org/libre-parole/le-resultat-des-elections-americaaines-un-game-changer-pour-la-defense-europeenne-sur-la-forme-certainement-sur-le-fond-cest-beaucoup-moins-evident/>.

⁸ 'Initiative pour l'Europe - Discours d'Emmanuel Macron pour une Europe souveraine, unie, démocratique.', elysee.fr, 26 September 2017, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/09/26/initiative-pour-l-europe-discours-d-emmanuel-macron-pour-une-europe-souveraine-unie-democratique>.

⁹ 'Actualisation stratégique et revue stratégique 2017 | Ministère des Armées', 21 February 2022, <https://www.defense.gouv.fr/dgris/politique-defense/actualisation-strategie-revue-strategique-2017>.

¹⁰ In een toespraak uit september 2022 gebruikte Macron de term autonomie nog maar twee keer.

¹¹ 'Entretien de M. Emmanuel Macron, président de la République, avec le Think tank américain "Atlantic Council" le 4 février 2021, sur les relations entre l'Union européenne et les Etats-Unis et le multilatéralisme.', vie-publique.fr, accessed 30 August 2022, <https://www.vie-publique.fr/discours/278499-entretien-emmanuel-macron-04022021-ue-etats-unis>.

¹² 'Tribune conjointe de MM. Jean-Marc Ayrault, ministre des affaires étrangères et du développement international, et de Lubomir Zaoralek, ministre tchèque des affaires étrangères, dans "Ouest France" du 14 novembre 2016, sur la défense européenne, intitulée', vie-publique.fr, accessed 31 August 2022, <https://www.vie-publique.fr/discours/201129-tribune-conjointe-de-mm-jean-marc-ayrault-ministre-des-affaires-etrang>.

Zoals gezegd heeft het Frankrijk van de Vijfde Republiek een lange traditie van autonomie. In Frankrijk nam, net als in andere Europese landen, de drang naar autonomie toe tijdens de Trump-regering. Tegelijkertijd was de Trump-periode minder een schok voor Frankrijk dan voor Duitsland of Nederland, omdat deze de Franse vermoedens bevestigde dat Europees-Amerikaanse betrekkingen transactioneel van aard waren. De Franse kijk op de Verenigde Staten is wat dat betreft minder sentimenteel. De grootste bron van spanningen tussen Frankrijk en de VS met betrekking tot autonomie ligt op defensie-industrieel gebied. Frankrijk ziet de rest van Europa als veel te afhankelijk van Amerikaans militair materiaal. De COVID-crisis bevestigde voor Frankrijk de Europese afhankelijkheden in zijn waardeketens, vooral van China.¹³

Met betrekking tot energie is de Franse intentie niet alleen om de afhankelijkheid van Rusland weg te nemen, maar ook die van de Golfstaten. Kernenergie is traditioneel het middel daartoe en Macron ziet kans om daarin opnieuw te investeren. Frankrijk importeert nu energie, maar was al veel minder afhankelijk van Rusland. Frankrijk richt zich op 2030 waar het gaat om soevereiniteit op het gebied van energie.¹⁴

De binnenlandse consensus in Frankrijk met betrekking tot autonomie is groot, van links tot rechts, of het nu gaat om strategische autonomie op het gebied van veiligheid, energie, of economie. Extreemrechtse partijen staan vijandig tegenover de EU, maar tegelijkertijd ook tegenover de VS. Autonomie wordt daarom eerder gezien in de nationale context. Voor extreemlinks is de EU ook een probleem, maar is Europese autonomie wel wenselijk, hoewel daarbij vaak de Oost-Europese lidstaten buitengesloten worden.

De Franse houding ten opzichte van de EU is conservatief, met een grote nadruk op de intergouvernementele aanpak. De EU is voor Frankrijk een middel om de eigen autonomie te versterken, zoals dat ook geldt voor andere EU lidstaten. Er is daarom weinig enthousiasme voor een grotere rol voor de Europese Commissie, vooral op het gebied van defensie, hoewel de Commissie in Franse ogen wel een legitieme actor is op het gebied van economie, industrie en energie.

Duitsland

In Duitsland bestaat in het algemeen brede consensus ten gunste van meer strategisch autonomie op het niveau van de EU. Alleen de rechts-nationale partij *Alternative für Deutschland* streeft vooral naar meer onafhankelijkheid van Duitsland, ook vis-à-vis de EU.

In Duitsland wordt het begrip '(open) strategische autonomie' steeds meer vervangen door het concept van 'strategische soevereiniteit'. De coalitie-overeenkomst tussen de Sociaaldemocraten, Groenen en Liberalen geeft aan dat Duitsland op de gebieden energie, gezondheid, grondstoffen en digitale technologie minder afhankelijk en kwetsbaar moet worden en in dit verband wordt de term 'strategische soevereiniteit' gebruikt. De verschuiving van 'strategische autonomie' naar 'strategische soevereiniteit' heeft een aantal oorzaken: ze sluit goed aan bij Macrons Sorbonne-

¹³ 'Autonomie-Stratégique-de-LUE-Confrontations-Europe.Pdf', accessed 7 September 2022, <https://confrontations.org/wp-content/uploads/2017/07/Autonomie-Strate%CC%81gique-de-LUE-Confrontations-Europe.pdf>. 'Déclaration de M. Bruno Le Maire, ministre de l'économie, des finances et de la relance, sur la politique industrielle et l'autonomie stratégique de l'Union européenne, à Paris le 13 janvier 2022.'

¹⁴ 'Déclaration de Mme Agnès Pannier-Runacher, ministre de l'Industrie, sur la politique industrielle et l'autonomie stratégique de l'Union européenne, à Paris le 13 janvier 2022.'

toespraak in 2017. Verder valt de verschuiving in betere aarde bij de Centraal- en Oost-Europese landen, waar autonomie vanwege zijn implicatie voor de trans-Atlantische gemeenschap kritisch wordt beschouwd. Volgens de Duitse minister voor Buitenlandse Zaken, Annalena Baerbock, klinkt 'strategische soevereiniteit' minder naar unilateralisme en autarkie dan 'strategische autonomie'.¹⁵ De bereidheid om eindeloos verder te spreken over definities is echter verminderd.¹⁶

Hoewel 'strategische autonomie' en/of 'strategische soevereiniteit' als koepelbegrip worden gebruikt worden de gebieden van enerzijds defensie en anderzijds economie steeds meer als los van elkaar gezien. Hoewel de samenwerking met de VS tijdens het presidentschap van Trump kritisch werd bekeken¹⁷ is de NAVO inmiddels weer – als gevolg van de Russische invasie van Oekraïne – het onbetwiste institutionele kader voor veiligheid en defensie. Tegelijkertijd wordt de Europese Unie evenmin betwist waar het gaat over autonomie en/of soevereiniteit op economisch gebied. In het Duitse debat blijft het belangrijk om de NAVO en de EU niet tegen elkaar uit te spelen. Terwijl voor Angela Merkel de Europese Raad het belangrijkste was, richt bondskanselier Olaf Scholz zijn pijlen meer op de Commissie als leidinggevende instantie.

In het Duitse debat bestaat consensus dat wederzijdse economische afhankelijkheden onvermijdbaar zijn; het is voor Duitse beleidsmakers onwenselijk autonomie gelijk te stellen aan autarkie – dat geldt voor Duitsland en voor Europa. De doelstelling op economisch vlak is daarom diversificatie. Dat geldt in het bijzonder voor de relatie met China. Er bestaan in Duitsland ook zorgen dat het land in het kader van trans-Atlantische samenwerking, en dus afhankelijk van de VS, in een conflict met China – bijvoorbeeld over Taiwan – wordt betrokken.

Italië

De discussie over strategische autonomie is zeer beperkt in Italië. Italië ziet de noodzaak van meer Europese strategische autonomie op het gebied van veiligheid en defensie, maar binnen het kader van de NAVO.¹⁸ Dit is in lijn met de bredere Europese aanpak in de jaren negentig, toen werd gezocht naar een sterkere Europese pilaar in de NAVO.¹⁹ Het belangrijkste veiligheidsprobleem vanuit Italiaans perspectief was de instabiliteit aan de zuidgrenzen en de migratie over de Middellandse Zee.²⁰ Rusland had geen prominente plaats in het Italiaanse veiligheidsdenken; voor Italië ligt de Europese rol op veiligheidsgebied daarom vooral bij migratie, niet defensie.

¹⁵ Annalena Baerbock 2021: Jetzt. Wie wir unser Land erneuern, Berlin: Ullstein, p.203f.

¹⁶ Zo ook Olaf Scholz tijdens zijn toespraak in Praag op 29 Augustus 2022: "Mir geht es dabei nicht um Semantik." (<https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/rede-von-bundeskanzler-scholz-an-der-karls-universitaet-am-29-august-2022-in-prag-2079534>).

¹⁷ John Henley, 'Angela Merkel: EU Cannot Completely Rely on US and Britain Any More | World News | The Guardian', *The Guardian*, 28 May 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/may/28/merkel-says-eu-cannot-completely-rely-on-us-and-britain-any-more-g7-talks>.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld Draghi's positionering van Europese strategische autonomie in het hart van de NAVO. Michele Pertosa, 'L'Italia tra autonomia strategica europea e sponda sud della Nato', *Formiche.net*, 31 March 2021, <https://formiche.net/2021/03/italia-autonomia-strategica/>. Ester Sabatino and Alessandro Marrone, 'Europe of Defence in the New World (Dis)Order: Choices for Italy' (Istituto Affari Internazionali, 23 November 2020). Alessandro Marrone, 'Una Bussola per l'Europa della difesa', *Affari Internazionali - Politica ed economia estera* (blog), 22 March 2022, <https://www.affarinternazionali.it/una-bussola-strategica-per-leuropa-della-difesa/>. Gaia Ravazzolo, 'Quale autonomia strategica per l'Ue? Le risposte di Carta, Graziano, Massolo e Pinotti', *Formiche.net*, 19 November 2021, <https://formiche.net/2021/11/ue-autonomia-strategica-isp/>.

¹⁹ Marco Battaglia, 'Quale autonomia strategica per l'Europa? Ecco la posizione italiana', *Formiche.net*, 3 February 2021, <https://formiche.net/2021/02/dibattito-autonomia-strategica-europea/>.

²⁰ Pertosa, 'L'Italia tra autonomia strategica europea e sponda sud della Nato'.

De relatie met de Verenigde Staten blijft het belangrijkste voor Italië, maar net als in Frankrijk bestaat ook in Italië een diepe onzekerheid over de toekomstige rol van de VS in Europa.²¹ Voor Italië is een groter Europees vermogen om zelfstandig militaire operaties uit te voeren belangrijker dan de defensie-industriële autonomie waar Frankrijk de nadruk op legt. Maar zowel Italië als Frankrijk richten zich op de Middellandse Zee, Noord-Afrika en het Midden-Oosten, en gedeeltelijk zelfs op sub-Sahara-Afrika. Binnen Italië bestaat er wel brede steun voor EU-investeringen in Europese industrie en onderzoek en ontwikkeling om competitief te blijven,²² zolang dat niet betekent dat de EU zichzelf als markt voor de rest van de wereld afsluit.²³ Tegelijkertijd bestaat er de vrees dat meer defensie-industriële autonomie betekent dat Italiaanse defensie-industrie het onderspit zal delven ten opzichte van de Franse defensie-industrie.

Voor zover er een debat is over strategische autonomie in Italië, dan is de steun voor autonomie op het gebied van veiligheid en defensie tamelijk breed. Die steun geldt zowel voor de nieuwe Italiaanse regering onder leiding van Meloni²⁴ als voor de vorige van Draghi. Gedeeltelijk is de steun voor meer Europese defensie vooral een middel om minder uit te geven aan defensie. Net zoals in Duitsland is er in de publieke opinie een sterke neiging naar pacifisme. Toch zijn er verschillen tussen politiek links en rechts. De politiek rechtse partijen steunen een sterkere Europese defensie, maar dan vooral om migratie over de Middellandse Zee in te perken. Deze partijen zijn ook sceptisch over zowel Frankrijk als Duitsland. De politiek linkse partijen zien een positieve rol voor de EU en autonomie, maar dan wel als een normatief alternatief voor de VS. Extreemlinkse partijen zoals de Vijfsterrenbeweging zijn sterk gekant tegen hogere defensie-uitgaven. Het is vooral centrumlinks waar de meeste organische steun voor Europese strategische autonomie te vinden is, en daarna centrumrechts.

De Russische invasie van Oekraïne heeft de roep om autonomie versterkt;²⁵ de populariteit van de EU leed onder de strenge financiële politiek ten tijde van de Euro- en de coronacrisis (*austerity politics*) en de oorlog in Oekraïne heeft die afkalvende steun voor de EU omgebogen. Voor de scepsis over de Amerikaanse rol in Europa bestaat niet één specifieke aanleiding, maar deze wordt gedeeltelijk gevoed door het falen van de zogenaamde oorlog tegen terrorisme. Daarnaast heeft de Trump-periode de twijfels verder versterkt. Rusland speelt geen rol in het Italiaanse denken. De Italiaanse houding tegenover China is steeds vijandiger geworden. Salvini heeft als minister geflirt met het Chinese *One Belt, One Road*-initiatief, maar minister-president Draghi heeft daar snel een einde aan gemaakt.

²¹ Carlo Calenda [@carlocalenda], 'Dobbiamo capire che l'intera strategia industriale europea deve cambiare per effetto della crisi Ucraina. Priorità all'autonomia strategica su energia e materie prime, gestione del debito e investimenti sulla difesa. Se Trump vicesse le prossime elezioni saremmo soli. @EESC_INT <https://t.co/ynn3x3owkR>', Tweet, *Twitter*, 4 March 2022, <https://twitter.com/carlocalenda/status/1499692204629106691>.

²² Gaetano Fausto Esposito, 'Autonomia strategica d'Europa per fronteggiare gli shock delle catene del valore (di G.F. Esposito)', *HuffPost Italia*, 2 May 2022, https://www.huffingtonpost.it/blog/2022/05/02/news/autonomia_strategica_d_europa_per_fronteggiare_gli_shock_delle_catene_del_valore-9306079/.

²³ 'TRATTATO TRA LA REPUBBLICA ITALIANA E LA REPUBBLICA FRANCESE PER UNA COOPERAZIONE BILATERALE RAFFORZATA', 26 November 2021, https://www.governo.it/sites/governo.it/files/Trattato_del_Quirinale.pdf. Fabrizio Onida, 'L'autonomia strategica è altra cosa rispetto al protezionismo miope', *Il Sole 24 ORE*, 22 August 2022, <https://www.ilssole24ore.com/art/l-autonomia-strategica-e-altra-cosa-rispetto-protezionismo-miope-AEXXxJuB>.

²⁴ Gabriele Carrer, 'Meloni atlantista, Salvini sovranista? Cosa si muove nel centrodestra', *Formiche.net*, 22 November 2021, <https://formiche.net/2021/11/meloni-atlantista-salvini-sovranista/>.

²⁵ Matteo Mazziotti Di Celso, 'Autonomia strategica? C'è ancora molto da fare', *Geopolitica.info* (blog), 16 June 2022, <https://www.geopolitica.info/ue-autonomia-strategica-molto-fare/>.

Voor de meeste politieke partijen geldt dat de intergouvernementele aanpak de voorkeur houdt. De Italiaanse houding ten opzichte van de EU is ook sterk bepaald door de visie van de respectieve politieke vleugels op wat zij zien als de zeer strenge financiële politiek van de EU ten opzichte van Italië. Centrumlinkse Italiaanse partijen hebben vergelijkbare voorkeuren als Duitsland, en leggen een nadruk op de centraliteit van de EU-instituties, maar centrumrechtse partijen zijn sceptischer ten opzichte van de instituties, en ten opzichte van de rol van Duitsland in de EU. Centrumlinks ziet waarde in afschaffing van het vetorecht binnen de EU, maar die mening wordt verder door geen van de andere politieke groepen in Italië gedeeld.

Polen

Polen heeft een sceptische houding ten opzichte van Europese strategische autonomie.²⁶ De hernieuwde roep na 2017 van Frankrijk (en in mindere mate Duitsland) om autonomie te versterken werd niet goed ontvangen in Polen. Autonomie wordt in Polen bijna uitsluitend geassocieerd met veiligheid en defensie,²⁷ en met de Franse en Brusselse hoop op een derde pool in een multipolaire wereld. Daarom ziet Polen het als ondermijnd voor Westerse samenwerking en voor de band met de Verenigde Staten. Polen heeft een sterke trans-Atlantische oriëntatie, vooral op veiligheidsgebied.²⁸ De NAVO is in het Poolse perspectief de enige geloofwaardige veiligheidsleverancier. De VS wordt door Polen gezien als centrale speler binnen de NAVO, en die door zijn kernwapens geloofwaardige *extended deterrence* biedt aan de rest van het bondgenootschap. Voor Polen is daarom de NAVO met een centrale rol voor de VS de enige geloofwaardige oplossing voor de Russische dreiging. Dit was al duidelijk ten tijde van de Poolse toetreding tot de NAVO, eind jaren negentig.²⁹ De tweede Russische invasie van Oekraïne in 2022 onderstreept voor Polen de noodzakelijke rol van de Verenigde Staten, en verzwakte de argumentatie voor autonomie in Pools perspectief nog verder. Tegelijkertijd heeft de EU zich laten zien tijdens de oorlog in Oekraïne op het gebied van sancties en hulp aan Oekraïne.

Er is in het Poolse perspectief wat betreft strategische autonomie een duidelijk onderscheid tussen veiligheid enerzijds en energie en economie anderzijds. Zoals gezegd ligt de autonomie op het gebied van veiligheid en defensie moeilijk. Wat betreft de aanvoer van energie wil Polen graag autonoom zijn ten opzichte van Rusland. Meer autonomie op het gebied van energie en waardeketens wordt daarom wel als potentieel

²⁶ De term strategische autonomie wordt vaak ook niet gebruikt in Polen, in plaats daarvan "gefederaliseerd Europa". Łukasz OSIŃSKI, 'Europoseł Krasnodębski: dalsza federalizacja może być początkiem końca UE', Polska Agencja Prasowa, 8 April 2022, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1150633%2CEuroposeł-krasnodebski-dalsza-federalizacja-moze-byc-poczatkciem-konca-ue>; 'Parlament Europejski z Inicjatywą Ustawodawczą? Prof. Grabowska: Federalizacja Europy', PolskieRadio24.pl, 14 June 2022, https://polskieradio24.pl/art5925_2979975. Ook wordt er vaker verwezen naar een "Europees leger".

Marcin Terlikowski, 'Powrót koncepcji Armii Europejskiej?', The Polish Institute of International Affairs (PISM), 10 May 2021, https://pism.pl/publikacje/Powrot_koncepcji_armii_europejskiej.

²⁷ Łukasz Maślanka, 'Rozpoznanie Walką: Autonomia Strategiczna UE w Polityce Francji', The Polish Institute of International Affairs (PISM), 23 March 2021, https://pism.pl/publikacje/Rozpoznanie_walka_autonomia_strategiczna_ue_w_polityce_francji.

²⁸ "Poland Most Pro-American Country in EU - Survey - The First News," The First News, January 9, 2020, <https://www.thefirstnews.com/article/poland-most-pro-american-country-in-eu---survey-9666>; Katarzyna Waś-Smarczewska, "Polacy najbardziej euroentuzjastycznym narodem w Unii. Sondaż Kantar dla UE," Marek Kozubal, 'Sondaż: Zdecydowana większość Polaków popiera bazę USA w Polsce', Rzeczpospolita, 3 July 2022, <https://www.rp.pl/wojsko/art36636401-sondaz-zdecydowana-wiekszosc-polakow-popiera-baze-usa-w-polsce>; 'Poland Most Pro-American Country in EU - Survey - The First News', The First News, 9 January 2020, <https://www.thefirstnews.com/article/poland-most-pro-american-country-in-eu---survey-9666>.

²⁹ Van Hooft, 'Land Rush'.

waardevol gezien, evenals Europese investering in de defensie-industrie via PESCO en het EDF. Het versterken van de Europese pilaar van de NAVO is acceptabel.

Er is in Polen duidelijk consensus over autonomie. De NAVO is in het hele politiek spectrum de belangrijkste organisatie. De verschillen zijn minimaal: de rechtseren partijen zijn sceptischer over de EU en Duitsland; de linkseren partijen minder.

Vanuit Poolse perspectief was de Trump-periode niet zozeer een schok, omdat ze gepaard ging met een grotere Amerikaanse militaire aanwezigheid in Polen en de Baltische Staten;³⁰ de versterking van bilaterale betrekkingen tussen de Verenigde Staten en Polen, en omdat de VS meer druk uitoefende op West-Europese staten – vooral Duitsland. De kritiek van Trump op Duitsland was zeer welkom in Warschau. President Biden daarentegen werd door de conservatieve regering minder enthousiast ontvangen, omdat hij meer nadruk legde op democratie en op het belang van de rechtsstaat. Tot de Russische invasie in Oekraïne waren de Poolse-Amerikaanse betrekkingen gespannen. Nu ziet Polen de Amerikaanse betrokkenheid door middel van wapens voor Oekraïne en sancties tegen Rusland. De Amerikaanse draai richting Indo-Pacific viel samen met een versterkte Amerikaanse aanwezigheid in Polen zelf. De nadruk in het Strategisch Concept van de NAVO uit 2022 op de dreiging van revisionistische staten was welkom, hoewel het evengoed China als Rusland betrof. Hoewel voor Warschau ook duidelijk is dat de Amerikaanse middelen niet onbeperkt zijn en dat de VS moeilijke keuzes zal moeten maken tussen Europa en Azië, ziet Polen de oorlog in Oekraïne als een kans om Rusland permanent te verzwakken. Als Rusland inderdaad permanent verzwakt blijkt, zouden de uitgebreide Poolse investeringen in defensie de afgelopen jaren wellicht afdoende kunnen zijn om zichzelf te beschermen – in zekere zin is dit een poging tot nationale autonomie. Polen ziet zichzelf als een toekomstige regionale militaire macht op de oostflank van de NAVO en de EU. Gezien de onzekerheden in de VS en West-Europa moet Polen beter in staat zijn om voor zichzelf te zorgen.

Door de Poolse nadruk op de Russische dreiging zijn er beperkingen t.a.v. meer Europese samenwerking aan autonomie. De Poolse interpretatie van de Franse en Duitse posities tijdens de oorlog in Oekraïne is niet positief,³¹ en vooral Duitsland wordt als een probleem gezien.³² Duitsland heeft veel van zijn aanzien verloren in 2022, en zijn betrouwbaarheid wordt in twijfel getrokken.³³ Er is in Polen minder aandacht voor Frankrijk, hoewel de overheid wel mogelijkheden tot samenwerking ziet op het gebied van energie, industriële onderzoek en ontwikkeling, en cyberveiligheid. Andere middelgrote staten, zoals Italië en Spanje, en Nederland, zijn nagenoeg onzichtbaar in de Poolse discussie. Daarentegen zijn de historische banden met het VK nog wel sterk. De Poolse houding t.a.v. gekwalificeerde meerderheidsstemmen in de EU is negatief. Mede door spanningen over binnenlandse politiek in Polen, wordt de Europese Commissie gezien als haar mandaat overtredend.

³⁰ 'Trump: Umowa o Współpracy Obronnej z Polską Wzmocni NATO i Europę - GazetaPrawna.Pl', Dziennik Gazeta Prawna, 15 August 2020, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1488450,trump-porozumienie-wojsko-usa-w-polsce-nato-obronnosc.html>.

³¹ Sommige commentatoren gingen zo ver om autonomie dood te verklaren. Kamil Nowak, 'Europejska autonomia strategiczna jest już martwa? Wojna w Ukrainie to dla niej egzystencjalny test [WYWIAD]', Forsal.pl, 25 May 2022, <https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8424619,europejska-autonomia-strategiczna-francja-niemcy-wojna-w-ukrainie-rekowski.html>.

³² Monika Stefanek, 'Berliner Zeitung: W Polsce maleje zaufanie do Niemców', DW.COM, 14 April 2022, <https://www.dw.com/pl/berliner-zeitung-w-polsce-maleje-zaufanie-do-niemc%C3%B3w/a-61478786>.

³³ 'Kto odbuduje Ukrainę? Mosbacher: Nie chciałabym, by Niemcy znalazły się w pierwszym rządzie', Onet Wiadomości, 8 September 2022, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/kto-odbuduje-ukraine-georgette-mosbacher-nie-chcialaby-by-byli-to-niemcy/bf2c1j4>.

Tsjechië

In Tsjechië wordt 'strategische autonomie' niet breed besproken. Ook binnen de politieke partijen bestaat er weinig deskundigheid. Het debat wordt daarom gevoerd door experts in de bureaucratie. Dat leidt tot een lage mate van politisering en een hoge mate van stabiliteit. Typerend is ook dat er geen Tsjechische vertaling wordt gebruikt maar in plaats daarvan de Engelse term *strategic autonomy*, meestal zonder de toevoeging "open".

Een belangrijk en breed gedeeld principe is dat de NAVO prioriteit heeft. Zowel het leger als de grote meerderheid van politici deelt dit principe en het komt ook duidelijk naar voren in de Nationale Veiligheidsstrategie.³⁴ Als concurrent van de NAVO is de EU in Tsjechische ogen kansloos. Tsjechië staat wel open voor een sterkere Europese pijler binnen de NAVO.

Toch is het vertrouwen in de trans-Atlantische samenwerking al jaren geleden gedaald toen Obama de geplande stationering in Tsjechië van *missile defence*-componenten (antiballistische raketverdediging, in de vorm van AEGIS) stopzette. Politici hadden heel veel politiek kapitaal in dit project geïnvesteerd; de teleurstelling was daarom groot en de betrouwbaarheid van de VS wordt sindsdien kritischer beoordeeld. Dat heeft overigens niet geleid tot een veranderd beleid t.o.v. de VS of de NAVO – Tsjechië benadrukt nog steeds zijn betrouwbaarheid als bondgenoot. De oorlog in Oekraïne heeft echter het vertrouwen in het Westen in het algemeen beschadigd. In Tsjechië overheerst de indruk dat de belangen van de voormalige communistische landen in Midden- en Oost-Europa te weinig worden meegenomen in het EU-beleid. Hulp aan Oekraïne wordt daarom deels bilateraal geleverd, dus buiten de Europese samenwerking om.

Met strategische autonomie op het gebied van defensie is Tsjechië terughoudend. Dit heeft ook met de structuur van de Tsjechisch defensie-industrie te maken: een klein aantal bedrijven produceert heel hoogwaardige componenten die vaak in de VS worden gebruikt. De meerderheid van de bedrijven produceert echter ouderwetse hardware waar internationaal minder vraag naar is, behalve bij Afrikaanse en Aziatische landen. Ondanks deze verschillen ziet de defensie-industrie in zijn geheel weinig voordelen in Europese samenwerking. Tsjechië is daarom minder actief dan de meeste andere lidstaten in het kader van PESCO (Permanent Structured Cooperation) en het Europees Defensieagentschap (EDA).

Op het gebied van de economie bestaat voor Tsjechië geen twijfel dat de Europese Unie de leidende rol heeft. Zorgen over de Europese afhankelijkheid van andere landen zijn in de laatste jaren behoorlijk toegenomen. Toch is Tsjechië niet geïnteresseerd in meer digitale autonomie vis-à-vis de VS. Tsjechië is dan ook geen voorstander van maatregelen tegen Amerikaanse techbedrijven, zoals de Verordening Digitale Diensten ('Digital Services Act').³⁵ Over het algemeen bestaan er ook weinig zorgen over het verzamelen van persoonsgebonden data door zulke techbedrijven.

De verhouding met China is een controversieel thema: In de jaren 10 probeerde Tsjechië – met Milos Zeman als voorman – Chinese investeringen binnen te halen. Een bezoek van

³⁴ De laatste versie van de nationale veiligheidsstrategie is van 2015:

https://www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/Security_Strategy_2015.pdf. Een geupdate versie wordt voor volgend jaar verwacht.

³⁵ Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende een eengemaakte markt voor digitale diensten (wet inzake digitale diensten) en tot wijziging van Richtlijn 2000/31/EG COM/2020/825 final.

President Xi was een hoogtepunt Tsjechische politici kregen echter binnen korte tijd de indruk dat China weinig belang aan echte investeringen hechtte. Tegelijkertijd ervoer Tsjechië investeringen vanuit Taiwan als zeer positief. Met Taiwan wordt ook op universitair gebied veel samengewerkt.

Waar het gaat om strategische autonomie op het gebied van energie staat de voorkeur voor nucleaire energie centraal. Omdat Tsjechië in het verleden zijn eigen kerncentrales bouwde en ook exporteerde zijn veel Tsjechen trots op hun nucleaire industrie. Voor zover strategische autonomie op het gebied van energie een groter aandeel van eigen nucleaire energie betekent, kan EU-beleid op steun vanuit Praag rekenen. Het wordt zeker erg op prijs gesteld als de lidstaten over hun eigen energiemix mogen beslissen.

Finland

In Finland is men zich al langer bewust van het feit dat het land kwetsbaar is: voor zijn veiligheid ten opzichte van Rusland, maar ook voor de risico's en strategische implicaties van afhankelijkheid op gebieden als economie of energie. Enkele van de maatregelen die recent op Europees niveau zijn genomen, zoals het screenen van investeringen, bestaan in Finland al langer op nationaal niveau. Dit heeft ook tot een breed gedeelde opvatting geleid dat Finland allang goed op zijn eigen nationaal strategische autonomie let, anders dan buurlanden zoals Zweden.

Het succes van het Finse beleid is bijzonder duidelijk op het gebied van energie: eind december 2022 wordt de inbedrijfstelling van een nieuwe nucleaire reactor verwacht, die Finland op energievlak volledig autonoom maakt. Tot begin 2022 werd er nog olie uit Rusland geïmporteerd, maar deze import is volledig gestopt en nu ook niet meer nodig. Tegen deze achtergrond aanschouwt Finland de Europese discussie over strategische autonomie met sympathie, maar ook met het gevoel dat het voor Finland zelf weinig verandert. Een heel belangrijke uitzondering op deze tendens is defensie. Toch draait deze discussie in Finland minder om strategische autonomie dan om wederzijdse verdediging. Ook 'power projection' of 'expeditionary warfare' spelen in Finland geen belangrijke rol, anders dan in – bij uitstek – Frankrijk. Het gaat in eerste instantie om ondersteuning tegen de bedreiging vanuit Rusland. Daarom domineert de toetreding tot de NAVO – die op het moment van schrijven in de lidstaten wordt geratificeerd – het debat. Opmerkelijk is dat er een brede consensus bestaat, over de partijgrenzen heen, dat de Russische aanval in februari 2022 de Finse veiligheidssituatie heeft veranderd en dat daarom het NAVO-lidmaatschap wenselijk is.

Hoewel het toekomstige bondgenootschap als centraal wordt beschouwd in de Finse veiligheidspolitiek van de komende decennia blijft een behoorlijke hoeveelheid scepsis jegens de VS bestaan. Al tijdens de Irak-oorlog in 2003 was de publieke opinie in Finland kritischer over de Amerikaanse inval dan in de meeste andere EU-landen. Tegelijkertijd heeft Finland tijdens Trumps presidentschap ervaren dat de samenwerking tussen ambtenaren nog steeds soepel verloopt. De NAVO wordt niet alleen vanwege de VS cruciaal geacht maar ook vanwege het VK. Een Europese pijler binnen de NAVO heeft daarom de voorkeur boven een autonome EU.

In Finland is de defensie-industrie geen aanjager van Europese strategische autonomie. Vergeleken met buurland Zweden is de Finse defensie-industrie sowieso veel kleiner. Samenwerking op Europees niveau wordt vooral als Frans project gezien, dat in eerste instantie de Franse defensie-industrie bevordert. Ondanks lippendienst aan prioritaire inkoop in Europa worden veel producten in de VS gekocht, bijvoorbeeld F35-straaljagers.

De laatste jaren zijn in Finland zorgen over Chinese investeringen gegroeid. Gemeten als investeringen per capita zijn die bijzonder hoog. Tegelijkertijd hebben de grootste investeringen weinig strategische implicaties. Finland steunt Europese maatregelen om investeringen vanuit China en andere landen te kunnen screenen en zo nodig ook te weren.

Bijlagen

Defensie-uitgaven

In 2020 spendeerden de lidstaten van de Europese Unie gemiddeld 1,6% van hun bruto nationaal product aan defensie.³⁶ Daarbinnen bestaan wel aanzienlijke verschillen: waar Polen en Frankrijk wel 2% van hun bnp besteden aan defensie, conform de NAVO-norm, doen andere staten dat beslist niet.

	Gemiddelde jaarlijkse defensie-uitgaven aan defensie als percentage van het bnp						
Jaar	PL	NL	CZ	FIN	DE	FR	IT
2005	1,9%	1,4%	1,8%	1,5%	1,1%	2%	1,6%
2006	1,9%	1,4%	1,6%	1,4%	1,2%	2%	1,5%
2007	2%	1,4%	1,4%	1,3%	1,2%	1,9%	1,5%
2008	1,8%	1,3%	1,2%	1,4%	1,2%	1,9%	1,5%
2009	1,8%	1,4%	1,3%	1,6%	1,3%	2,1%	1,6%
2010	1,8%	1,3%	1,2%	1,5%	1,3%	2%	1,5%
2011	1,8%	1,3%	1,1%	1,5%	1,2%	1,9%	1,5%
2012	1,8%	1,2%	1,1%	1,5%	1,2%	1,9%	1,4%
2013	1,8%	1,2%	1%	1,5%	1,2%	1,9%	1,4%
2014	1,9%	1,2%	1%	1,5%	1,2%	1,9%	1,3%
2015	2,1%	1,1%	1%	1,5%	1,1%	1,9%	1,2%
2016	1,9%	1,2%	1%	1,4%	1,2%	1,9%	1,3%
2017	1,9%	1,2%	1%	1,4%	1,2%	1,9%	1,4%
2018	2%	1,2%	1,1%	1,4%	1,2%	1,9%	1,4%
2019	2%	1,3%	1,2%	1,4%	1,3%	1,9%	1,3%
2020	2,2%	1,4%	1,4%	1,5%	1,4%	2,1%	1,6%

³⁶ "Military Expenditure (% of GDP)," The World Bank, n.d., https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2005&name_desc=false&start=1960&view=map&year=2020.

Deelname aan projecten in het kader van de *Permanent Structured Cooperation (PESCO)* binnen de Europese Unie

PESCO projecten waar selectie EU lidstaten aan deelneemt (in totaal 61 projecten) ³⁷		
Lidstaat	Projecten waarvan coördinator	Projecten waaraan deelneemer
PL	1	12
NL	1	13
CZ	-	10
FIN	-	5
DE	10	14
FR	14	32
IT	11	20

Energie-importafhankelijkheid

Year	Energie-importafhankelijkheid [energie-import als percentage van nationale energieconsumptie] ³⁸						
	PL	NL	CZ	FIN	DE	FR	IT
2016	30,8	46	32,8	46,2	63,8	47,4	77,7
2017	38,3	51,9	37,2	43,9	64	48,8	77
2018	43,5	59,5	36,9	44,8	63,5	46,8	76,3
2019	45,2	64,3	40,1	42,1	67,1	47,6	77,5
2020	42,8	68,1	38,9	42	63,7	44,5	73,5

Leidraad voor expert interviews

- How would you describe your country's current position on the EU (open) strategic autonomy in general?
- What is the predominant focus of the autonomy debate: security, economy, energy, or other?
- Would you describe your country's current position that EU (open) strategic autonomy as favorable or unfavorable, as feasible or unfeasible?
- Are there distinctions between different domains?
- How would you describe the position on autonomy, re: security (collective defence, crisis management, or other)?
- How would you describe the position on autonomy, re: economy (supply security, technology R&D, investments)?
- How would you describe the position on autonomy, re: energy (supply security)?
- Has your country's position on the EU's (open) strategic autonomy developed?
- If so, how has it changed?

³⁷ "Permanent Structured Cooperation (PESCO) Deepen Defence Cooperation between EU Member States," PESCO (blog), n.d., <https://www.pesco.europa.eu/>.

³⁸ "Energy Imports Dependency," Eurostat, n.d., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_ind_id/default/table?lang=en.

- If so, what has caused that change?
- If not, why did the Pacific Pivot, the uncertainty around Trump, the supply chain insecurity, AUKUS/Afghanistan withdrawal not affect your country's position?
- How is your country's position on EU strategic autonomy vis-à-vis the US, China, Russia, and with others?
- Who within your country is pushing for and who is pushing against European strategic autonomy?
- What is the timeframe for EU strategic autonomy in general, and for the specific domains?
- Who does your country see as responsible to manage the process towards strategic autonomy? Is this seen as the collective responsibility of the member states in the European Council or as a process, driven by the European Commission? Are there particular measures that are considered necessary or desirable?

Lijst van gevoerde gesprekken

Gesprekken zijn gevoerd met:

- **Duitsland:** Dr. Nicolai von Onderza, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) op 23 september 2022; Dr. Roderik Parkes, Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik op 22 september 2022.
- **Frankrijk:** Dr. Elie Tenbaum, directeur van Institut Francais des Relations Internationales Security Studies Center, op 16 september 2022; Professor Dr. Olivier Schmitt, Center for War Studies University of Southern Denmark op 27 oktober 2022.
- **Italië:** Dr Fabrizio Coticchia, Associate Professor University of Genua, op 13 september 2022; Niccolò Petrelli, Assistant Professor Università Degli Studi Roma Tre, op 25 oktober 2022.
- **Polen:** Justyna Gotkowska, Programme coordinator Regional Security Programme OSW, op 16 september 2022; Dr Monika Sus, Associate Professor Polish Academy of Sciences, op 21 oktober 2022.
- **Tsjechië:** Prof. Zdeněk Kříž, Head of Department of International Relations and European Studies, Masaryk University, Brno, Czech Republic op 7 oktober 2022, Dr. Dagmar Vorlicek, University of Vienna op 11 oktober en Dr. Tomas Weiss, Jean Monnet Chair in EU International Relations and Diplomacy Studies, Institute of International Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University op 16 september 2022.
- **Finland:** Prof. Tuomas Forsberg, Professor of International Relations at Tampere University op 7 oktober 2022; Dr. Mikael Mattlin, The Finnish Institute of International Affairs op 18 oktober 2022.

Disclaimer: De Jonge Akademie, KNAW, NFU, NWO, TNO en UNL bemiddelen tussen parlementaire kennisvraag en wetenschappelijk kennisaanbod. De informatie in het kader van Parlement en Wetenschap is afkomstig van vooraanstaande wetenschappers, maar niet onderworpen aan peer review en niet door de wetenschapsorganisaties geverifieerd.

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Universiteiten
van Nederland

